Rubû co nədugwamûnaw a tə̀nənî guru rə ngəla

Rubû co nədugwamûnaw a tànənî guru rə ngəla

Association SIL
B.P. 4214
N'Djamena
Tchad
2014

Titre en français : La comptabilité nous aide à bien gérer l'argent

En langue : yedəna (buduma)

Parlée dans : la Région du Lac Tchad

Par : Adam Worso Madoumi, Ahmat Moussa Tcharimi, Moussa Adam Terri, Margareta Karlsson

Quatrième édition : 100 exemplaires

© 2007, 2010, 2014 Association SIL

Kakadə yuu nədugwagû rə kihimi a tànî guru rə ngəla ?

« Ləman, gəhən cəlbûnî həan gudo, gəhən calaynî həan ja ngwə, fəydəa ja. »

Kakadə yuu naka fûdə ngə gəcalay guru go fûdə ngə guru yuu gətànə rə ngəla go.

Kakadə yuu gaka ngwə, nəugû angal hə tànî guru agû ngə gəta yu ngə gəlaw co. Gəre na lûgu aroa dî ngə nagihû co gəta yu gəlaw, gatâgərə kəri rə kakadə ja ngwə, gəga gəcalay a ku ja. Annî lisabi hə guru agû ngə ayel yu ngə acar yuu nəugû angal ngə guru ngə kəne gəlaw yu ngə bohu gəlaw yu ngə galaw co. Dî yuu gəan ngwə, gəkəy hal ngə tànənî guru ai ngə calaynî guru

hə tunî rə kəmbuay yu dawaay yu annî rə wudər donoa ngədeay co.

Kəynî tànənî guru yuu fəydəa rə jəw, gəre fəydəa gə migəw ngə yalânnəhi mâdəgay rəgə yəan kîda rə kəte yu tâjirma yu cûgurama ngə yəcalay guru ngə rə jəw.

Aji ngə gəan rubûdə guru agû ngə gəta yu ngə gəlaw ngwə, dî ngə kəne yəan rubûdə a day yuu nəji agû həgwi :

- dî ngə gətu kamən ngə gətu ro ngə gəlânnə ngwə, gaan sum ngwə, gətu dî fəydəa muh ;
- gəga gəcalay guru ngə bohu wudər natagû ngwə, aangûəy ;
- gəfifiyanə gətay guru agû ngə gəan də ləmar ngə maay fadaw agû yu guru ngə gəan də kîda hə cuwi agûay yu dayay.

Niyari dâbu ngə akul a ngun də kakadə yuu akəmu amû hal ngə migəw ngəde ngəde ngə yəcəlbû dî yu hal ngə gata dî agû ngwə, gətànə rə ngəla rəgə wagali aan na yu jama agû co fəydə.

Wute dâmu ngaco gudo makanaw niyari ngəde ngəde dâbu ngə akul a kakadə yuu ngwə, nəumû angal ngə wagali matanaw ləman amû ngwə, mətànənaw rə ngəla.

Hawa dətu kullay hə kâlu

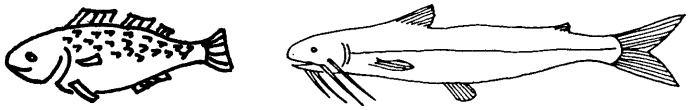

Hawa daal kahagu hə Kangallam ga dəcəlbû dətu kullay hə kâlu : ki yu fələ yu manda. Daâri guru âru. Dəcəlbû ki hə guru həkan hingi. Dəcəlbû fələ hə guru həkan həgay. Dəcəlbû manda hə guru həkan.

Hawa daan rubûdə a gə rə kakadə adə ngə akul a day yuu :

Ki	Guru həkan hingi	250 f
Fələ	Guru həkan həgay	200 f
Manda	Guru həkan	50 f
Ngaco	Guru âru	500 f

Hawa dabahagə guru âru. Ga wute maamunənaw rə annî rubûdə guru ngə gəta yu ngə gəlaw nəwagəagû həmhinî a ləbaya.

Adam aan kahagu

Aji latinin ‘rə, Adam naal kahagu hə Dâbua ga acəlbû atu kəlgama yu sûgur yu say. Acəlbû kəlgama njaka kâkənə. Kəlgama go njaka həan guru âruay. Acəlbû sûgur njaka kihi go. Sûgur go njaka həan âru hingiay. Acəlbû say reda hə njaka go. Say njaka həan guru âru kâkənə.

Adam acəlbû acul tâjir. Tâjir dân wanə ngə gəcul a gə rə dî ngəna rugo gəan yey ngwə, nəji dâbu.

Adam natay a ngun də kakadə anə :

Kəlgama njaka 3	Guru âru kâkənə	1.500
Sûgur njaka 2	Guru dəbu	5.000
Say reda hə njaka	Guru âru yu həkan hingi	750
Ngaco	Guru dəbu yu âru həgay yu həkan hingi	7.250

Adam nabahagə guru dəbu yu âru həgay yu həkan hingi.
Wute maamunənaw rə Adam nabahagə guru hə ləbaya anə ngə naan rə kalkal ga lûgu nahəmnə go ja, nahəm lûgu go ja.

Kîda hə təkawnî kâlu

Fatime dəcəlbû dətəkaw kâlu hə kərahə. Dî adə ngə dəcəlbû dətu ngaco datâgərə kakadə rə aidə :

Kərahə	Guru hagə	100
Manda	Guru hingi	25
Kwolji konotay	Guru hagə	100
Ləbahar	Guru həkan	50
Fələ	Guru hagə	100
Ki	Guru fiyəkə	150
Ngaco	Guru âru yu hingi	525

Ga Fatime dəcal guru âru yu həkan həgay ngwə, dəga dətu kullay adə hə kâlu yuu ngaco ngwə, guru fiyəkə yu hingi ngə nəkieldəy. Wute kəmbu yu wanay adə ngaco dəcal a fadaw. Ga dakwohi a kahagu ‘rə, datəhə kəmbu adə ga dajiriyu ga dalaw bina həan ga daâri tabəna ga dahagə rə guru həkan.

Ngore kakadə adə ngə daan :

Nakiel	Guru fiyəkə yu hingi	175
Tabəna	Guru həkan	- 50
Nakiel	Guru hagə yu hingi	125

Wute guru hagə yu hingi ngə nakieldəy yuu dəhəlagə rə ngəla. Həba ngwə, tunî manda ngə yen akul, kəmatəm ngə yen akul.

Tâjir ngə Kaka

Kaka dukul a Kinassarom ga dəcəlbû dətu ki dəkawe dəwəy rəgə dəcəlbû a lay riba.
Datu mbaha hagə rə guru âru.
Datu manda hə guru həkan yu hində hə guru həkan go. Datu fələ hə guru həkan hərakə yu wanay hə guru həkan həgay go. Wute dî yuu ngaco naji guru âru kiyi yu hagə.

Dî yuu ngaco wanə ngə datâgərə kakadə :

Ki kəlî 20	500
Manda	50
Hində	50
Fələ	300
Wanay	200
Ngaco	1100

Wute Kaka ki adə yuu həkan yu fokə həan go dawəy rə guru hagəay. Kihi həan go de muh ngə dakəlam.

Dî yuu datâgərə kakadə :

Tâmman hə ki kəte	100
Ki ngə nawəyhi	x 18
Ngaco ngə wata	1.800

Ki dawəy rə guru âru kâkənə yu həkan hərakə.
Guru adə ngə datu rə ki yu kullay həan yu riba ngə data a lay ngaco daan rubûdə a kakadə adə :

Ngaco ngə wata	1.800
Wabahagə	-1.100
Riba ngaw	700

Wute data riba hə guru âru yu həkan həgay ‘rə, gabu adə naji alli rə jəw. Guru adə âru kihi yu həkan həgay datay. Aidə ga guru adə âru yu hagə go datutu a lay kullay hə kâlu adə. Guru adə âru kihi yu həkan həgay go, həba həan ngwə, dətu rə ki yu kullay həan rəgə dəwəy rəy.

Moussa acəlbû aka ləkol a Bol

Moussa dân ləkolma hə Ngorerom ga aka kəra hə fadaw hərakə. Ga nagaw ‘rə, acəlbû aal aka kəra a kolej hə Bol. Moussa ahən də aal kəra hə Bol ngwə, acəlbû guru dâbu ngə atutu rə kullay hə ləkol. Dân acəlbû abahagə guru hə andənî həmu həan rubûdə a ləkol. Kuren acəlbû atu kajimu hə ləkol yu kakadəay yu argallamay. Acəlbû sabun dâbu go. Kuren akəra lamba yu hajaray həan ngə kənəm ngwə, nəka rə kəra anə. Wute kwadə ben co acəlbû fangasə ngə ahəm go.

Aidə ga, wute dî yuu ngaco Moussa naan a ngun də kakadə anə :

Haki hə kəra	Guru âru həgay	2.000
Kakadə həkan	“ âru hingi	2.500
Argallam hingi	“ âru	500
Gəmâji kəlî	“ âru həgay	2.000
Yange ciləm	“ âru fokə	4.000
Kəbal	“ âru həgay	2.000
Boci	“ âru həgay	2.000
Sabun həkan	“ âru kâkənə	1.500
Lamba	“ âru kâkənə	1.500
Hajar	“ âru hingi	2.500
Fangasə yu say	“ dəbu kâkənə	15.000
Ngaco	Guru dəbu təlor yu âru	35.500

Moussa acal guru ja, gəre batalla ngwə, nəan kîda hə cuwi go nəan kîda hə kəlì go ngwə, nəta guru. Abhə anə go naunə guru dəbu kihi.

Moussa naan rubûdə guru ngə nata a kîda yu guru ngə abhə anə naunə ngaco :

Kîda hə cuwi	8.500
Kîda hə kəlì	11.000
Abhə nauni	10.000
Dî ngə wata ngaco	29.500

Moussa nata guru dəbu hingi yu âru həligâr, gəre acəlbû guru dəbu yu âru kihi rəy. Ga yuu ro ngə naal nacigə yay anə yu abhə anə dəmu yu kənnay anə yu baba anə guru. Ga dədan ngaco yaunə dî ci.

Moussa naan rubûdə rəy :

Kîda hə cuwi	8.500
Kîda hə kəlì	11.000
Abhə nauni	10.000
Yay dauni	3.500
Abhə dəmu nauni	2.000
Kənnay nauni	3.000
Baba dauni	2.000
Ngaco	40.000

Moussa nata guru dəbu fokə ga gabu anə naji alli. Wute nəga nual nəka ləkol a Bol.

Moussa naan rubûdə :

Wata	40.000
Wanə wucəlbû	-35.500
Nata rə bil	4.500

Moussa acəlbû acalay guru âru həligər yuu rəgə aji ngə naji dondi ngwə, aal dotor rəgə nətu rə a lay dawa anə. Moussa guru anə ngə acal yuu nəunə fadawma anə ngwə, nəcalaynəy a ngu ngəla.

Madou acəlbû atay cuwi hə jinene

Madou acəlbû ahəlay cuwi hə jinene ngəna ci. Cuwi hə jinene dân yəkahagəan amay a kamami. Madou naan rubûdə guru ngə nata rugo ahəlay rə cuwi hə jinene yuu. Nafəju hartə ngə atu a lay dî yuu ngaco.

Kiya nahara	Dî hə bahagənî	Wubahagə
2	Ngərə cuwi	2.000
2	Ofore	6.000
2	Kîda hə hara	2.000
2	Kîda hə kəhonî cuwi	2.000
3	Kərcəm 4	5.000
3	Taha dəmbə	2.500
7	Wanay hə banana 1	250
7	Wanay hə mongolo 2	500
7	Wanay hə giyab 4	1.000
7	Wanay hə lemin 2	300
11	Himo hə kəmatəm	0
11	Himo hə mbulu	0
11	Himo hə karot	500
11	Himo hə ləbahar	500
11	Pombəter	1.000
		23.550

Wute Madou ahən də acəlbû guru dəbu həgay yu âru təlor yu həkan rugo ahəlay rə cuwi hə jinene anə. Madou, dân muh ngə naga naan kîda anə ngaco ngwə, wute guru dəbu kâkənə yu âru həligər yu həkan ngə nakiel a cəlbûnî.

Ngore kakadə anə ngə naan rubûdə :

Wubahagə	23.550
Dâw muh wəan kîda ngaco ngwə	- 4.000
Wubahagə	19.550

Wute Madou ahən njirbi hə dî ngə acəlbû.

Tchari yu Kənnay yawəy ha adan

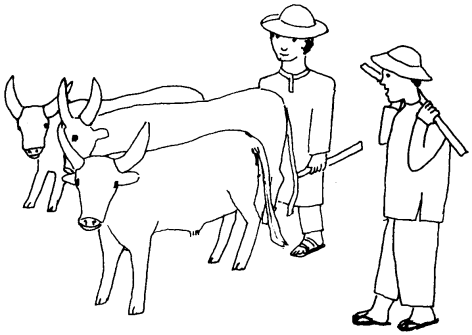

Tchari yu Kənnay yawəy təmuay adan kihi a kahagu hə Bol ‘rə, tâmman həan kalkal. Tchari go nawəy təmu anə rə dəbu həkan. Kənnay go nawəy rə dəbu həkan. Guru dəbu həkan yuu ngəla həan ngwə, nəan wudər adan hə kiya kəte.

Ha adan go yawəy a ngun də kiya nahara kiya 6 cəy kəte. Aidə ga Kənnay go ləman anə, dî ngə nata yu ngə nalaw co natay a gə rə kakadə, kiya həan yu cəy həan yu dî anə ngəde ngəde ngə natu yu tâmman adan co. Tchari go ləman anə ngə nata yu ngə nalaw co naan a gə rə kakadə ja.

Gəre ngore hal ngə Tchari guru anə nawiyâw rə gə :

Kiya 6 nahara	Həmu hə dî	Nata	Nalaw
Cəy 1	Nawəy ha	50.000	
1	Kəmbu ngə migəw 4 yahəm		4.000
1	Radiyo		15.000
1	Lapay		10.000
1	Taba		1.000
1	Nawaca sasa		17.000
1	Minti ngə yəngənaay		500
1	Wujira hə magəra		1.000
2	Naunə ngərəm anə		1.500
	Dî yuu ngaco	50.000	50.000

Tchari nau fadaw ‘rə, ha anə go dondi. Fadaw anə go kəmbu a ja, gəre Tchari naaru guru âru kâkənə muh ga ngərəm anə go dəcuy, welə an go kəna gəadan. Ha anə go acal dawa ja.
Tchari nalânnə dî ngə naan ləman anə ngə nata yuu ga naamunə rə naan dî âbi ga gabu an naji cay.

Kənnay go ləbaya hə dî anə ngə natutu ngore kakadə həan :

Kiya 6 nahara	Həmu hə dî	Wata	Walaw
Cəy 1	Nawəy ha	50.000	
1	Fiyow bûgu kəte		16.000
1	Dawa hə ha		3.000
1	Sûgur yu say		1.000
1	Kwolji yu dibino		500
8	Sanda ngə ngərəm anə		6.000
8	Sûgur yu say		1.000
8	Kwolji		300
8	Giyab		500
8	Kəbal ngə yəngənaay kihi		1.000
8	Kullay hə kâlu		1.000
15	Sûgur yu say		1.000
15	Dawa hə ha		3.000
15	Dawa anə		2.000
15	Sabun 4		600
15	Kwolji yu dibino		500
22	Sûgur yu say		1.000
22	Kullay hə kâlu		1.000
22	Kwolji yu dibino		500
22	Leda hə fadaw		2.000
29	Dawa hə ha		3.000
29	Sûgur yu say		1.000
29	Sabun 4		600
29	Kwolji yu dibino		500
	Dî ngaco	50.000	46.000

Kənnay gabu an alli, hərə ləman anə yuu natènə rə ngəla. Ngərəm anə go gabu adə alli ga daan hugway adə amandə. Welə an go gabu adan alli hərə kahagu benco yəta dî ngə aligəadan. Ha anə go naudan dawa ga nacalay rə nga.

Kənnay guru anə âru fokə ngə nakiel yuu natay a ngun də səndugu ga kiya benco nədugwaldə dî ngəna ci. Aidə rugo guru naji dâbu ngwə, atu rə radiyo.

Tchari yu Kənnay ləman adan yatènə rə ngəde ngəde. Kənnay go ləman anə nafifiyanə ga natènə kahagu hingi ga nacalay ngərəm anə yu weləan yu ha anə rə ngəla. Tchari go ləman anə nahəkallu a ngun də kahagu kəte muh. Ga ngərəm anə yu weləan yajân də awal gəadan. Ha anə go najân də dondi. Ci həan go namatə.

Ga Tchari gabu həan naji cay gəre naamu dî ngə Kənnay naan ga ace bohu ngwə, dân co nawəy ləman ngwə, atènə rə kalkal. Tchari ace aan dî ngə Kənnay naan yuu, hərə Kənnay dî ngə aan ngaco kamən ngə aan ro ngə nətay a gə rə kakadə. Ləman ngə nata go nətay a gə rə kakadə. Ngə alaw go nətay a gə rə kakadə.

Abdou yu Abakar yəcəlbû yəkahal kəlì.

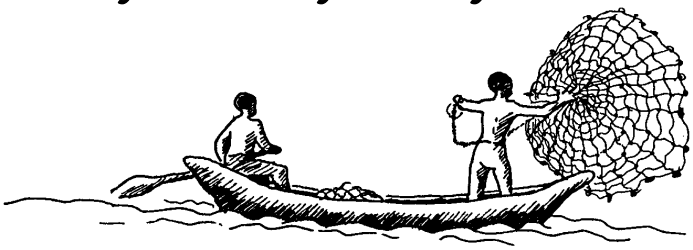

Kamən ngə yəcul kîda hə kəlì ro yalânnə dî ngə yata rugo kîda yuu nəji. Dî adan ngə yəcəlbû yatâlgu kakadə a day yuu :

Kəlì bandər 1	30.000
Magəra fəle 2	50.000
Worami 2	12.000
Təmman 1	4.500
Ada 1	2.000
Taha dəmba 1	2.500
Waya hə banda 1	3.000
Tol ngə yəcagəri banda	5.000
Dî ngaco	109.000

Abakar yu Abdou yatay kes adan ga Abakar go naaru guru dəbu hərakə natâl kes. Abdou go naaru guru dəbu hərakə natâl kes. Gəre kâgu co guru dəbu həligər yu âru təlor nagura ga yaal yajûgu hələm hə guru dəbu hingi a ngərə tâjirma Issa. Guru dəbu həgay yu âru fokə ngə nakiel yuu yaal yatəgəm gə Mariam ngə dəwəy fangasə. Dî yuu ngaco yatâlgu kakadə rə ai ngə yatay a day yuu :

Abakar	30.000
Abdou	30.000
Hələm ngə Issa	25.000
Hələm ngə Mariam	24.000
Guru ngaco	109.000

Aji ngə yatu kullay adan yuu ‘rə, Abdou yu Abakar yacul kahalnî kəlì a ngun də kiya 10 hə nahara. Ki kəlî yu banda adan ngə yata ga yawəy a kahagu ngaco yatay a gə rə kakadə. Ngun də kakadə yuu yatâgərə yəm yu guru ngə yata yu guru ngə yatu rə kəmbu yu guru ngə nəkiel.

Kiya 10 nahara		Mata	Malaw	Nəkiel
Cəy 3	Ki kəlî	4.500		4.500
3	Kullay hə kâlu		2.500	2.000
4	Ki kəlî	4.000		6.000
4	Sûgur yu say		2.500	3.500
5	Ki kəlî	7.000		10.500
5	Âmbi		600	9.900
12	Banda	20.000		29.900
12	Dî hə həmnî		6.500	23.400
12	Yahəganu fadaw		10.000	13.400
19	Banda	32.000		45.400
19	Dî hə həmnî		12.500	32.900
19	Yahəganu fadaw		20.000	12.900
	Dî ngaco	67.500	54.600	

Kakadə ngə yahəlay ga yaan a gə rə rubûdə guru adan ngə yata yu ngə yalaw yuu yahəlaynəy kiya benco kakadə kəte. Ga wute kiya kəte namay ngwə, jimbəla hə dî ngə yata yu ngə yalaw co yəan rubûdə a hərе hə dî ngaco rugo yəcul dî ngəde hə kiya bəlin.
Wute məamunənaw rə həlaynî kakadə hə dî agû ngə gəta yu ngə gəlaw co, a hania kihimi gudo nəji. Abdou yu Abakar yuu dədan bandamaay gəre yəcal kakadə hə guru adan ngə yətànə.

Amunaw kakadə adan ngə yaan :

Kiya 11 nahara		Mata	Malaw	Nəkiel
Cəy 1	A ngun də kes			12.900
3	Banda	45.000		57.900
3	Kəmbu hə həmnî		12.000	45.900
3	Guru ngə yahəganu fadaw		20.000	25.900
17	Banda	50.000		75.900
17	Kəmbu hə həmnî		10.500	65.400
17	Jorto yu ada		3.500	61.900
17	Yahəganu fadaw		20.000	41.900
17	Kəlì bândər 1		30.000	11.900
31	Banda	110.000		121.900
31	Dî hə həmnî		11.000	110.900
	Ngaco	205.000	107.000	

Kiya 12		Mata	Malaw	Nəkiel
Cəy 1	A ngun də kes			110.900
14	Banda	105.000		215.900
14	Dî hə həmnî		12.000	203.900
14	Yahəganu fadaw		20.000	183.900
28	Banda	75.000		258.900
28	Dî hə həmnî		2.000	256.900
29	Həlləm ngə Issa		25.000	231.900
29	Həlləm ngə mariam		24.000	207.900
29	Dî hə fadaw		40.000	167.900
30	Mahar bûgu 4		40.000	127.900
	Ngaco	180.000	163.000	

A ngun də kakadə ngə Abdou yu Abakar yatay yuu yəkəmu agûay a lay dî ngə yata yu ngə yalaw a ngun də haga 2013. Yata guru dəbu həkan həligâr yu âru hingi. Guru ngə yalaw go dəbu həkan hərakə yu hingi yu âru yu hagə. A ngun də kiya 12 cəy həan 31 ‘rə, guru dəbu hagə yu hingi yu âru kâkənə yu həkan fokə nakiel a ngun də kes.

Amunaw a day yuu :

Haga 2013	Mata	Malaw	Nəkiel
kiya 10	67.500	54.600	12.900
kiya 11	205.000	107.000	110.900
kiya 12	180.000	163.000	127.900
Ngaco	452.500	324.600	

Abdou yu Abakar migəw dəgalay. Maamunənaw rə yaan rubûdə dî adan ngə yata yu ngə yalaw a hania adan ‘rə, yabahagə hələm ngə migəw ngə yajûgu go, yaan də a lay wudər adan dâbu go, kuren guru kada nakiel a ngun də kes adan go. Wute yaamu fəydə hə rubû ngə gəan a hal hə ləman agû ngə gəta yu ngə gəlaw.

Jara, tâjirma

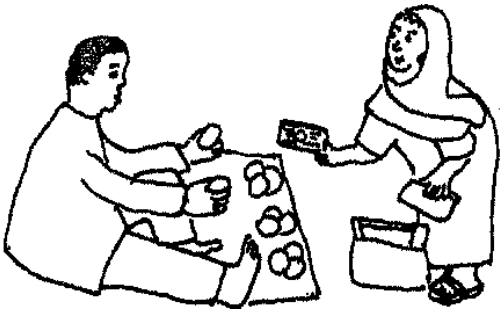

Jara dəcəlbû dəan tâjir, ga dajûgu hələm a ngərə yay adə. Ladə benco dual kahagu hə Fitina ngwə, dəwəy a lay kullay adə. Dawəy dî adə ngwə, dətu kullay ngəde ngwə, dəaru dəwəy a kahagu hə Bol.

Dî ngə dətu re ngə dəwəy re gudo ngaco dəan rubûdə a ngun də kakadə kəte, hərə dəcəlbû dəkəy riba adə ro.

Kiya 1	Kullay	Wata	Walaw	Nəkiel
Cəy 5	Hələm ngə yay	7.000		7.000
7	Watu a Bol : giyab		1.000	6.000
	Paypay		1.500	4.500
	Lemin		500	4.000
	Banana		1.000	3.000
11	Âgəri hə magəra		2.000	1.000
12	Wawəy a Fitina : giyab	2.000		3.000
	Paypay	3.000		6.000
	Lemin	1.500		7.500
	Banana	1.200		8.700
	Watu a Fitina : fələ		3.000	5.700
	Hində		1.250	4.450
	Kəmatəm		1.250	3.200
13	Âgəri hə magəra		2.000	1.200
14	Wawəy a Bol : fələ	6.250		7.450
	Hində	2.000		9.450
	Kəmatəm	2.000		11.450
	NGACO	24.950	13.500	

Jara daan kahagu adə ga namay ‘rə, daan lisabi ga daamu dî ngə datu yu ngə dawəy yu riba adə ngə data a lay co. Ngore kakadə həan :

Wata	24.950
Wabahagə	13.500
Dî ngə nakiel	11.450

Jara dəcəlbû dəunə yay adə guru adə ngə datəgəm, gəre daudə ngwə, guru âru fokə yu həkan həligâr muh akieldəy. Ngore lisabi adə ngə daan :

Wucal	11.450
Guru ngə yay	- 7.000
Nəkiel	4.450

Yay ngə Jara dəcedə ga : « Gəbahagə a kiya hə bohu gudo, yuu co ngəla. »
Wute Jara kakadə adə nadugwadə a kəynî njirbi hə dî ngə data yu ngə dalaw yu ngə nakiel co. Ga wute daamunə rə dî yuu ngəla rə jəw ga bohu gudo dî hə tâjir adə dəan rubûdə bas.

Kiya 1 nahara	Kullay	Wata	Walaw	Nəkiel
	Dî ngə wanə	24.950	13.500	11.450
Cəy 14	Watu a Bol : lemin		1.000	10.450
	Paypay		1.000	9.450
	Giyab		1.000	8.450
	Ləbahar		2.000	6.450
	Mbulu kəlmay		3.000	3.450
18	Âgəri		2.000	1.450
19	Wawəy a F : lemin	3.000		4.450
	NGACO	27.950	23.500	

Kiya 1 nahara	Kullay	Wata	Walaw	Nəkiel
	Dî ngə wanə	27.950	23.500	4.450
Cəy 19	Paypay	2.000		6.450
	Giyab	2.000		8.450
	Ləbahar	3.000		11.450
	Mbulu	5.000		16.450
	Dî hə həmnî		500	15.950
	Watu a Fitina : fələ		6.000	9.950
	Manda bûgu		4.000	5.950
	Hində		1.250	4.700
	Kəmatəm konotay		1.250	3.450
20	Âgəri		2.000	1.450
21	Wawəy a Bol : fələ	12.500		13.950
	Manda	6.000		19.950
	Hində	2.000		21.950
	Kəmatəm konotay	2.000		23.950
	Watu a Bol : lemin		6.000	17.950
	Giyab		2.000	15.950
	Ləbahar		4.000	11.950
	Mbulu		6.000	5.950
25	Âgəri		2.000	3.950
	NGACO	62.450	58.500	

Kiya 1 nahara	Kullay	Wata	Wabahagə	Nəkiel
Cəy 25	Dî ngə wanə	62.450	58.500	3.950
26	Wawəy a Fitin : mbulu	9.600		13.550
	Ləbahar	6.500		20.050
	Lemin	7.700		27.750
	Giyab	4.000		31.750
	Watu a Fitina : fələ		6.000	25.750
	Dângali		2.000	23.750
	Manda		8.000	15.750
	Kəmatəm		2.500	13.250
	Hində		2.500	10.750
	Âmbi hə falafa		5.000	5.750
	Kəmbu hə həmnî		600	5.150
27	Âgəri		2.000	3.150
28	Wawəy a Bol : fələ	12.500		15.650
	Manda	11.000		26.650
	Dângali	3.000		29.650
	Kəmatəm	5.000		34.650
	Hində	4.800		39.450
	Âmbi hə falafa	6.250		45.700
	NGACO	132.800	87.100	

Kiya 1 nahara	Kullay	Wata	Walaw	Nəkiel
	dî ngə wanə	132.800	87.100	45.700
28	Watu a Bol : giyab		3.000	42.700
	lemin		6.000	36.700
	paypay		3.000	33.700
	mbulu		7.000	26.700
	ləbahar		4.500	22.200
29	wabahagə yay		7.000	15.200
	Ngaco kiya 1	132.800	117.600	

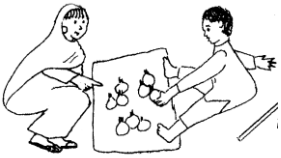

Wute Jara tâjir adə najûgu dono. Dabahagə guru ngə yi nadə ngə dajûgu rə hələm go. Aidə ga wute guru dəbu kâkənə yu həkan həgay nakieldəy. Kuren kullay kada ngə kurù natuhi ja go dəcal. Wute Jara data dî ngə dəjûgu rə njar hə tâjir adə.

Gataynaw angal ngwə, gəamunənaw rə Jara kakadə hə kullay adə ngə daan a gə rə rubû yuu daan a gə rə kakadə ngəde ngəde hingi, gəre dî yuu ngaco kakadə hə kahagu hə kiya kəte muh. Kuren gaamunənaw rə ngəla ngwə, culnî kakadə benco dəan rubûdə jimbəla hə guru ngə wanə akul a gə rə daday rə kakadə hə hərə rugo dəcul annî rubûdə dî ngəde.

Hassan kahaguma hə banda

Hassan dân lûgu hə Kandia. Acal ngəram anə kâkənə go weləan həligâr go. Ngun də dədan həgay ngə yəka kəra, kihi həan go yəka ləkol, kihi həan go yəka kəra hə logoran. Aidə ga wute jânnî fû ngəra nəji anə ja.

Hassan acal injin anə kəte go, acal a yimay an guru dəbu hagə yu həgay go ga wute acəlbû aan tâjir hə banda. Naamu wujira ngə yen nəjûgu. Aidə ga yəraw ngwə, nual bâri ngə bandamaay ngwə, nətutu banda go nəcəlbû dî hə âgəri go ngwə, injin anə nalân ngwə, nual Borno ngwə, nəwəy a lay kullay hə kahagu ngə naaru.

Aidə ga wute dî anə ngə natutu yu ngə nawəy yu dî ngə nata rə riba co ngore kakadə həan, gəre Hassan kakadə anə ngə nahəlay yuu dî ngəde bəlin co nadugwaldə. Dî bəlin ngə nadugwaldə yuu amunaw harahara kâkənə hə day :

Kiya 9	Kahagu	Wata	Walaw	Nəkiel
Cəy 21	Wucal	120.000		120.000
22	Bûgu 11		2.750	117.250
22	Ngalteram		1.000	116.250
24	Banda bûgu 4		48.000	68.250
24	Kîdama		7.000	61.250
25	Banda bûgu 4		48.000	13.250
25	Kîdama		7.300	5.950
27	Wujira	60.000		65.950
29	Wujira	80.000		145.950
29	Banda bûgu 8	132.500		278.450
30	Fodo hə banda		24.000	254.450
30	Dî ngə wahəm		4.200	250.250
	Ngaco	392.500	142.250	
	Cəy 1 hə kiya a kes	0		
	Cəy 30 hə kiya a kes		250.250	
	Kwohi gəboho	392.500	392.500	

Gaamunənaw rə kakadə hə kahagu ngə Hassan naan yu ngə wanə yakəmu agûay a hərе naji ngəde ngəde ngəna ci. Kakadə hə kahagu ngə kəne akul a kəri yuu harahara kâkənə bəlin yadugwaldə. Harahara kâkənə yuu kəte go dî ngə wanə akul a kes a ngun də kiya 9 cəy 1. Kəte həan go guru ngə akul a kes a kiya 9 cəy həan 30. Hə kâdugu go dî ngə nəugû angal ngə gəkwohi gəboho njirbi hə dî agû ngaco gəamunə, ga dî ngə ku rəagû naarə a ja. Hassan naal naan kahagu a

Borno ga dî ngə nata ngaco həan ngwə, dəbu həkan təlor yu fokə yu âru hingi. Nalakiyu guru hə fodo yu guru hə dî ngə nahəm yu dî ngəna ngəna ngə naan də wudər ngəde co. Dî ngə nalaw ngaco naji guru dəbu hagə yu fokə yu âru həgay yu həkan hingi. Dî ngə nakielnəy go guru dəbu həkan hingi yu həkan hingi.

Ngo yuu go kakadə anə hə kiya 10 hə nahara :

Kiya 10	Kahagu	Wata	Walaw	Nəkiel
Cəy 1	A ngun də kes			250.250
2	Sûgur bûgu 7		98.000	152.250
2	Fələ bidam 4		28.000	124.250
2	Biskit karto 4		24.000	100.250
2	Say bûgu 1		60.000	40.250
2	Bûgu 15		2.250	38.000
2	Kaye 10		1.000	37.000
3	Sanda 3		6.000	31.000
3	Dî hə həmnî		4.000	27.000
3	Hələm	50.000		77.000
3	Fələ hə injin		50.000	27.000
6	Kahaguram		9.000	18.000
10	Kahaguram		9.000	9.000
17	Kahaguram		8.000	1.000
17	Sûgur bûgu 7	175.000		176.000
17	Fələ bidam 4	50.000		226.000
	Ngaco	275.000	299.250	

Kiya 10	Kahagu	Wata	Walaw	Nəkiel
	Dî ngə wanə	275.000	299.250	226.000
Cəy 19	Biskit karto 4	30.000		256.000
19	Say bûgu 1	70.000		326.000
20	Kahaguram		18.000	308.000
20	Yəngənay yata		9.000	299.000
21	Wujira kullay	200.000		499.000
22	Fodo hə kullay		65.000	434.000
25	Banda bûgu 9		135.000	299.000
25	Kîdama		4.500	294.500
27	Kahaguram		12.000	282.500
27	Dawa		4.000	278.500
28	Banda bûgu 12		162.000	116.500
28	Kîdama		6.000	110.500
29	Wujira	49.000		159.500
29	Boci		6.000	153.500
30	Kahaguram		24.000	129.500
30	Wujira hə banda	87.500		217.000
30	Fodo		52.500	164.500
30	Fələ hə injin		12.000	152.500
31	Dî hə həmnî		2.000	150.500
	Ngaco	711.500	811.250	
	Cəy 1 hə kiya a kes	250.250		
	Cəy 30 a kes		150.500	
	Kwohi gəboho	961.750	961.750	

Hassan wualnî Borno anə hə kâdugu ’rə, ngore dî anə ngə naan ngaco. A ngun də kiya 10 hə nahara ’rə, guru ngə nata go naji dəbu âru yu həkan həgay yu kihi yu âru kâkənə. Guru ngə nalaw go naji dəbu âru yu həkan hərakə yu kihi yu âru kihi yu həkan hingi. Wute gaamunənaw rə Hassan dî ngə nalaw nakəmay dî ngə nayel kes anə a ngun də kiya 10 gəre kəynaw rə wanə guru dəbu həkan hingi yu həkan hingi akul a kes anə. Aidə ga wute naan kahagu anə nagaw ’rə, guru dəbu fiyəkə yu âru kəte nakiel a kes. Yətâl ku rəagûay yəugûay ga, bala guru ngə kəne akul a kes gudo banda anə bûgu 21 go kurù nawəy ja. Guru hə wujira hə banda ngə migəw ngə naâri Borno go kurù nacəbagalu guru həan ja.

Kakadə hə day yuu go kakadə hə kahagu anə ngə naan a kiya 11 :

Kiya 11	Kahagu	Wata	Walaw	Nəkiel
Cəy 1	A ngun də kes			150.500
3	Banda ngaw	525.000		675.500
4	Wujira	375.000		1.050.500
4	Cukucuku		35.000	1.015.500
4	Guru fadawma		12.000	1.003.500
6	Sugur bûgu 30		525.000	478.500
6	Say bûgu 3		105.000	373.500
7	Fələ hə injin		115.000	258.500
	Ngaco	900.000	792.000	

Kiya 11	Kahagu	Wata	Walaw	Nəkiel
	Dî ngə wanə	900.000	792.000	258.500
Cəy 8	Dî hə həmnî		5.000	253.500
9	Fodo		112.000	141.500
9	Wujira	40.000		181.500
9	Kahaguram		18.000	163.500
13	Kahaguram		18.000	145.500
16	Sûgur bûgu 20	600.000		745.500
17	Kəmbu		35.000	710.500
19	Sûgur bûgu 10	300.000		1.010.500
19	Say bûgu 3	165.000		1.175.500
20	Kahaguram		18.000	1.157.500
23	Kajimu		70.000	1.087.500
27	Barebarema		50.000	1.037.500
28	Dəreba		70.000	967.500
28	Kahaguram		15.000	952.500
30	Banda bûgu 15		187.500	765.000
	Ngaco	2.005.000	1.390.500	
	Cəy 1 hə kiya a kes	150.500		
	Cəy 30 hə kiya a kes		765.000	
	Kwohi gəboho	2.155.500	2.155.500	

Wute gaamunaw hal ngə Hassan naan kahagu anə. Dî anə ngə atu yu ngə awəy yu ngə nata rə riba co naan a gə rə kakadə cal. Gaamunənaw rə gəan tâjir ngwə, gətâgərə kakadə ngwə, fəydəa rə jəw.

Yəngənaay həgay ngə yəkəho cuwi

Ahmat yu Moussa yu Adam yu Ali, ləkolmaay hə kolej hə Bol ga yəcəlbû yəan kîda rəgə yəta guru. Kîda tanî həan awal ga yuu ro ngə yəce yətu cuwi adan rəgə yəkəho.
Ga wute dədan həgay co yəce yəcəbagalu guru dəbu yu âru hingi, lûgu benco. Wute guru yuu ngaco naji guru dəbu hərakə ga yatâl kes ga Ahmat naji lûgu ngə ahəlagə guru adan.

Aji ngə Ahmat atu dî ci wəlla abahagə dî ci ngwə, guru ngə nacar a ngun də kes nəan rubûdə a gə rə kəri rə kakadə hə həyda. Wute kəri rə kakadə hə həyda yuu yəm yu həmu lûgu yu guru ngə najûgu yu tâlnî kakadə yimay co akul a gə rə ngwə, jəw ro fəydəa, məni ngwə, guru agûay hal ngə nacar yu nayel co dibel həan fede cal.

Həyda lamba 2

Cându wawəy cuwi ârəm həgay ga wata guru dəbu kihi (10.000Fcfa).

Bol 25 mai 2013

Issa Malloum

A ləkol, yəkienə ləkolmaay kiya həkan yu kihi hə ngun də haga nduri. Kiya yuu ngaco həmu adan yaan də naharami ga ngore :

kiya 1	**janvier**	kiya 7	**juillet**
kiya 2	**février**	kiya 8	**août**
kiya 3	**mars**	kiya 9	**septembre**
kiya 4	**avril**	kiya 10	**octobre**
kiya 5	**mai**	kiya 11	**novembre**
kiya 6	**juin**	kiya 12	**décembre**

Wute yacəbagalu guru adan yuu ’rə, yatu cuwi ârəm həgay rə guru dəbu kihi. Yatu həgudəay həgay rə guru âru yu həkan hingiay, həgudə benco. Aji ngə yual cuwi benco yəlaw guru həkan həligâr ngwə, yətu rə dî hə həmnî. Dî hə həmnî, ai cându Ahmat ngə naal natu ngwə, həba Moussa ngə nual nətu ngwə, yəm ngəde rəy ngwə, lûgu ngəde nual nətu kaya anə rəy.

Cuwi yuu yakəho cəy həgay a ngun də kiya hə **mai**. Ngun də hartə yuu ’rə, yala a lay bəram kəte go. Yatu mahar hə həlinî go. Wute guru ngə yacəbagalu yu guru ngə yatutu rə dî ngaco yatâlgu kakadə.

Dî ngə naanhi a ngun də kiya hə mai :

Həyda	Kiya mai	Dî ngə yaan	Yata	Yalaw	Nakiel
1	Cəy 20	Nduco naaru : 7.500 (gay 4)	30.000		30.000
2	25	Cuwi		10.000	20.000
3	26	Həgudə 4		3.000	17.000
4	26	Dî hə həmnî /Ahmat		450	16.550
5	27	" /Moussa		450	16.100
6	28	" /Adam		450	15.650
7	29	" /Ali		450	15.200
8	30	Himo njaka 4		1.000	14.200
		Ngaco	30.000	15.800	
		Cəy 1 hə kiya a kes	0		
		Cəy 31 a kes		14.200	
		Kwohi gəboho	30.000	30.000	

Ahmat co kakadə hə guru adan nahəlay cal rə ai ngə Hassan, tâjirma hə banda, naan. Lisabi anə naan rəgə namay gudo nəkwohi nəboho rə bəlin ngwə nəamunə.

Wute amunaw ngun də kakadə hə həyda yuu dî həgay ngə akul a lay rə fəydəa : həmu yu kudi hə lûgu ngə nata guru yu dî ngə nawəy yu yəm yu njirbi hə dî ngə nata co akul a lay.

Ngore həyda kihi hə dî ngə yatutu :

Həyda lamba 4

Dâw, Ahmat Abakar, wajûgu guru həkan həligâr, 450 F, hə dî hə həmnî.

Bol 26 mai 2013

Ahmat Abakar

Həyda lamba 8

Ahmat Abakar nauni guru âru kihi (1.000 Fcfa) hə himo njaka həgay.

Bol 26 mai 2013
Hassan Abdou

Wute cuwi adan yuu yahəli magə kəte a ngun də kiya hə **juin**. Lûgu benco najûgu guru âru yu həkan fokə a ngun də kes ngwə, nətəkaw rə way cəy kihi.

Dî yuu yətâgərə kakadə rə aidə ga ngore :

Həyda	Kiya juin	Dî ngə yatutu	Yata	Yalaw	Nakiel
	Cəy 1	A ngun də kes			14.200
1	9	Dî hə həmnî /Ahmat		900	13.300
2	11	" /Moussa		900	12.400
3	13	" /Adam		900	11.500
4	15	" /Ali		900	10.600
		Ngaco	0	3.600	
		Cəy 1 hə kiya a kes	14.200		
		Cəy 30 hə kiya a kes		10.600	
		Kwohi gəboho	14.200	14.200	

Wute cuwi adan yuu yahəli ga magə kihi nacar ’rə, yajûgu niya hə wualnî kahagərənî amay. Ga yakahagərə amay cəy kihi. Ahmat najûgu guru âru yu həkan hərakə a ngun də kes ga natu rə sûgur yu kwolji hə cəy kihi. Magə kəte nakəmay ’rə, yaal yaan təlbâdə yu yakahal day rə mahar adan lu. Cuwi adan yuu yaan təlbâdə cəy həgay. Moussa go najûgu guru âru yu həkan fokə rəgə atu rə dî hə həmnî hə cəy kihi. Adam go najûgu guru âru yu həkan fokə ngə atu rə kəmbu hə cəy kihi. Ga magə kihi nacar ‘rə, yaal yakahagərə amay cəy kihi rəy. Ali najûgu guru âru yu həkan hərakə ngə atu rə sûgur yu kwolji hə cəy kihi.

Dî yuu ngaco yatâlgu kakadə rə aidə :

Həyda	Kiya juillet	Dî ngə yatutu	Yata	Yalaw	Nakiel
	cəy 1	a ngun də kes			10.600
1	1	Sûgur, kwolji /Ahmat		800	9.800
2	8	Dî hə həmnî /Moussa		900	8.900
3	10	Dî hə həmnî /Adam		900	8.000
4	24	Sûgur, kwolji /Ali		800	7.200
		Ngaco	0	3.400	
		cəy 1 hə kiya a kes	10.600		
		cəy 31 hə kiya a kes		7.200	
			10.600	10.600	

Kiya kəte nakəmay ’rə, yaal yaan təlbâdə cəy həgay. Ali najûgu guru âru yu həkan hərakə a ngun də kes ga natu rə kəmbu hə cəy kihi. Ahmat go najûgu guru âru yu həkan hərakə ga natu rə kəmbu hə cəy kihi rəy.

Guru adan ngə yalaw yu ngə yata co ngore kakadə həan :

Həyda	Kiya août	Dî ngə yatutu	Yata	Yalaw	Nakiel
	cəy 1	a ngun də kes			7.200
1	24	Dî hə həmnî /Ali		900	6.300
2	26	Dî hə həmnî / Ahmat		900	5.400
		Ngaco	0	1.800	
		cəy 1 hə kiya a kes	7.200		
		cəy 31 hə kiya a kes		5.400	
		kwohi gəboho	7.200	7.200	

A ngun də kiya hə octobre ’rə, yəngənaay yacul arunî kəmbu adan fu. Daba ’rə yaal yacinjal mahar cəy kâkənə. Ga kuren yaal yatay kâyram a ngun də cəy kihi.

Ga yajân magə kihi ’rə, yaal yakugul mahar cəy hingi ga wətir naləgədə mahar naaru a ngun də cəy kihi ga yatay mahar adan a fadaw ngə Ali. Yajûgu hələm a ngərə tâjirma ngə yəcenə ga Adoum. Guru yuu dân muh ngə yalaw rə wujira hə wətir ga guru ngə nakiel yatay a ngun də kes.

Guru hə kəmbu hə həmnî yu dî ngəde ngə yabahagə yu guru ngə yata yuu ngaco yatâlgu kakadə a day yuu :

Həyda	Kiya oct	Dî ngə yaan	Yata	Yalaw	Nakiel
	Cəy 1	A ngun də kes			5.400
1	7	Dî hə həmnî /Moussa		900	4.500
2	9	Yatəgəm gə Adoum	22.000		26.500
3	9	Dî hə həmnî /Adam		900	25.600
4	11	" /Ali		450	25.150
5	25	" /Ali		450	24.700
6	26	" /Ahmat		900	23.800
7	28	" /Moussa		900	22.900
8	30	" /Adam		900	22.000
9	30	Wujira hə wətir gay 2		14.000	8.000
		Ngaco	22.000	19.400	
		Cəy 1 hə kiya a kes	5.400		
		Cəy 31 hə kiya a kes		8.000	
		Kwohi gəboho	27.400	27.400	

Mahar najân magə kəte a fadaw ngə Ali ga yacul kugulnî ga yakugul ngun də cəy hingi ga yakahal bûgu. Yatu bûgu fiyəkə ga kuren yatu bûgu kihi rəy. Cuwi adan yata a lay mahar bûgu fiyəkə yu kihi. Ga mahar yuu lûgu ben co najûgu bûgu kihi kihi. Bûgu hagə yu həgay ngə nakiel yawəy a kahagu hə Bol. Aji ngə yawəy mahar adan 'rə, yabahagə hələm ngə Adoum. Ga guru ngə nakiel a ngun də kes, yafiyanə rə gay həgay, ga lûgu ben co najûgu ndəba rəan.

Ngore kakadə hə dî adan ngə yaan :

Həyda	Kiya nov	Dî ngə yaan	Yata	Yalaw	Nakiel
	Cəy 1	A ngun də kes			8.000
1	7	Bûgu 30 gay 250		7.500	500
2	11	Bûgu 2 gay 250		500	0
3	14	Mahar bûgu 24	240.000		240.000
4	15	Yabahagə Adoum		22.000	218.000
5	28	Moussa nata		54.500	163.500
6	28	Adam nata		54.500	109.000
7	28	Ali nata		54.500	54.500
8	28	Ahmat nata		54.500	0
		Ngaco	240.000	248.000	

	Kiya nov	Dî ngə yaan	Yata	Yalaw	Nəkiel
		Dî ngə wanə : Ngaco	240.000	248.000	0
		cəy 1 hə kiya a kes	8.000		
		cəy 30 hə kiya a kes		0	
		kwohi gəboho	248.000	248.000	

Kîda hə cuwi adan nabal ‘rə, gabu adan naji alli, hərə yata kəmbu adan hə həmnî yu guru ngə yəan də wudər adan co.

Dî ngə yaan a ngun də haga 2013 :

Kiya	Yata	Yalaw	Nakiel
mai	30.000	15.800	14.200
juin		3.600	10.600
juillet		3.200	7.400
août		1.800	5.600
septembre	0	0	5.600
octobre	22.000	19.400	8.200
novembre	240.000	248.200	0
Ngaco	292.000	292.000	

Ləkolmaay gudo aji ngə yaudan batalla ngwə, yəga yəcəlbû cuwi ngwə, yəkəho rə ai Ahmatay ngwə, wagali kəra nama ngwə nəan adan fəydə.

Gəcəlbû gətay ləman ngwə, gəan məni ?

Yəm benco, gətâgərə kakadə :

- guru ngə gawəy kullay agû gəre gata wəlla gaan kîda gəre gata ;
- guru ngə gatu rə dî ci wəlla gaan də dawa ;
- guru ngə gaunə lûgu rə kənjo ;
- guru ngə lûgu naugû rə kənjo ;
- guru ngə gabahagə lûgu hə kîda ;
- guru ngə naway gəagû.

Saha bico gətay ahar agû ngə galaw yu dî ngə gata a gə rə kakadə ngwə, gəkəy calaynî ləman.